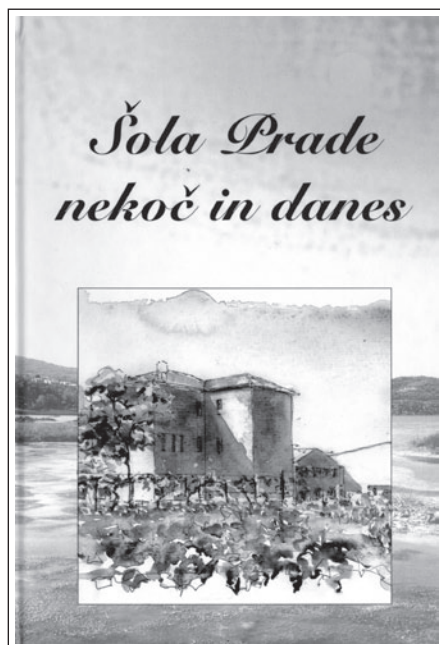

Šola Prade nekoč in danes. Zbornik prispevkov ob 100-letnici šolskega poslopa in 145-letnici ustanovitve šole (uredila Vlasta Beltram), Prade 2009, 247 str.

Šola daje dušo nekemu geografskemu območju. Skozi čas se spreminja skupaj s šolskim okolišem, zato s spoznavanjem zgodovine šolstva v nekem kraju spoznavamo sam kraj in ljudi. Vse to je lepo strnjeno v zborniku, ki je izšel ob jubileju Osnovne šole Elvire Vatovec Prade. Šola je na Primorskem, v gričevju slovenske Istre v neposredni bližini Kopra. Območje Prad obsega številne krajevne skupnosti: Bertoki, Pobegi-Čežarji, Sv. Anton, naselje Škocjan in del naselja Bonini, ki imajo bogato šolsko zgodovino.

Ustanovitev šole v Pradah sega v leto 1864. Imenovala se je po po občini Lazaret-Rižana, ki je imela takrat 2300 prebivalcev in 354 šoloobveznih otrok. Na območju današnjega šolskega okoliša je bilo od leta 1925 do leta 1962 več osnovnih šol (npr. Pobegi, Čežarji in Sv. Anton). Ker kraj leži v narodnostno mešanem območju, je bila ustanovljena tudi italijanska šola, ki pa je bila pod isto streho kakor slovenska. Vse šole so bile štirirazredne, pouk je potekal 2-4 ure na dan. Učenci so imeli na predmetniku zgodovino, verstvo, zemljepis, naravoznanstvo, računstvo, geometrijo, risanje, petje, lepomis in nemščino. V začetku so šole delovale v zasebnih stavbah. Novo šolsko poslopje je leta 1899 najprej dobila šola v Sv. Antonu, nato pa leta 1909 šola v Pradah (100.

obletnica šolskega poslopja ob izidu zbornika). V vseh šolah so od začetkov poučevali laični učitelji, le pri Sv. Antonu je nekaj let izobraževalno nalogo upravljal duhovnik. Učitelji so v začetku 20. stoletja, še posebej po 1. svetovni vojni, ko je to območje prešlo pod Italijo, igrali pomembno kulturno in družbeno aktivno vlogo. Pri tem sta izstopala domačina Josip Valenčič in Josip Bertok. Slednji je kot upokojeni učitelj v fašistični Italiji na skrivaj opravljal družbeno aktivno delo. Slovensko šolstvo je bilo ravno v kraljevini Italiji pred najhujšo preizkušnjo, saj se je zanikanje narodnih manjšin pričelo ravno na področju šolstva. Z novo šolsko reformo iz leta 1923 in kasneje z zakonom iz leta 1925 so slovenski učitelji lahko ostali v službi, vendar so morali v dveh letih opraviti poseben izpit. V medvojnem obdobju se je zvrstilo veliko italijanskih učiteljev, kateri pa po poročanju kronike niso ostali v slabem spominu pri vaščanih. Pouk je vse do poletja 1943 potekal v italijanskem jeziku.

Posebno poglavje v zgodovini šolstva v Pradah je partizansko šolstvo. V Istri so se začele partizanske šole odpirati kasneje kot drugod (večinoma jeseni 1943). V samih Pradah partizanske šole ni bilo, bila pa je v pri Sv. Antonu in Čežarjih. V slednjem kraju je bila partizanska šola ustanovljena v prostorih nekdanje italijanske šole spomladi 1944. Za učiteljico je bila postavljena Elvira Vatovec, pri pouku pa je bilo približno 20 otrok. Pouk je potekal do konca prvega šolskega leta, saj so učiteljico fašisti pri Dekanih ubili. Po tej domači učiteljici, danes OŠ Prade nosi tudi ime.

Po drugi svetovni vojni je bil ta del slovenske Istre 9 let del Svobodnega tržaškega ozemlja (STO). V tem obdobju do leta 1958 se je v šolskem sistemu zgodilo kar nekaj sprememb. Pouk se je najprej odvijal po navodilih upravnega organa v coni B, po letu 1950 pa so z organizacijskimi in programskimi spremembami uvajali šolski sistem, kot se je razvijal v Sloveniji. Povojna šolska problematika se je kazala predvsem pri šolskem inventarju in šolskih poslopih, ki so bila med vojno močno poškodovana.

S šolsko reformo leta 1958 so bile ustanovljene obvezne osnovne šole. Število šol se je v 60. letih po vaseh bolj skrčilo, saj je za to obdobje značilen proces urbanizacije in z njo selitve prebivalstva v mesta. Z združevanjem šol so se večali tudi šolski okoliši. To se je zgodilo tudi v primeru OŠ Prade, saj se je ta najprej združila s sosednjo čežaransko (l. 1958/59), nato pa še s podružnično šolo Sv. Antona (l. 1962/63). V reformnem letu 1958 so končno pričeli obnavljati šolsko poslopje v Pradah. Današnja Osnovna šola Elvire Vatovec Prade ima tako korenine v treh šolah, ki so delovale v današnjem šolskem okolišu. Četrta, italijanska šola, ki se je razvila iz prvotne ljudske šole Lazaret s slovenskim in italijanskim jezikom še danes deluje v Bertokih kot manjšinska šola in pokriva narodnostno mešani del šolskega okoliša.

Na vsebinskem področju pouka so se učne metode, učni programi in predmetniki nenehno spreminjali in nadgrajevali. V zadnjem desetletju obstoja Jugoslavije in nato v prvem desetletju samostojne Slovenije, so se uvajale številne novosti. Kasetofone, grafoskope in ciklografe je nadomestila sodobna računalniška tehnologija.

Današnja šola v Pradah ima okoli 370 učencev, podružnična šola Sv. Anton pa okoli 90 učencev. Projekti so v slovenskem šolskem prostoru del široke pedagoške tra-

dicije. Podobno je na OŠ Prade, kjer je šolska pedagoška dejavnost zelo pestra. Številni projekti Korak za korakom, Eko šola kot način življenja, Mladi v medkulturnem položaju in Pomladni dan v Evropi, so le del palete vključenosti osnovnošolcev v domači kraj, Slovenijo in Evropsko unijo.

V zaključnih prispevkih zbornika je strjenih nekaj spominov in vtisov nekdanjih učiteljic in učencev, ki so tu poučevali oz. se šolali. Bralec je s temi primarnimi viri s prve roke seznanjen o duhu šolstva in načinu življenja na tem območju.

Tomaž Gorenc